

Anna Saari

PERHETYÖ VANHEMMUUDEN TUKENA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2021

PERHETYÖ VANHEMMUUDEN TUKENA

Saari, Anna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Maaliskuu 2021
Sivumäärä: 32
Liitteitä: 1

Asiasanat: Perhetyö, vanhemmuus, lastensuojelu

Perhetyön tarkoituksena on antaa perheille tukea oikea-aikaisesti ja toteuttaa työtä tavoitteellisesti. Jokaisen perheen kohdalla työskentelyn tavoitteet sovitaan yhdessä työskentelyn alkaessa. Tavoitteena on tukea vanhemmuutta, saada aikaan jokin muutos perheen arjessa ja antaa vanhemmille työkaluja erilaisiin arjen tilanteisiin.

Opinnäytetyöni aiheena oli tutkia perhetyötä vanhemmuuden tukena. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Merikratos Oy:n kanssa ja kyselyihin vastasivat muutamat yrityksen perhetyön asiakkaat. Tutkimuksessa vanhemmilta kerättiin tietoa siitä, miten he kokivat perhetyön osana heidän arkeaan, miten se mahdollisesti vaikutti perheen tilanteeseen ja toiko se jotain muutoksia heidän arkeensa. Opinnäytetyön aihe valikoitui itselleni siitä syystä, että työskentelen sosiaaliohjaajana perhetyön parissa.

Tutkimusosiossa käytin kahta osittain samanlaista kyselylomaketta, jossa ensimmäisessä kyselyssä vanhemmat arvioivat työskentelyn alussa perheen sen hetkistä tilannetta. Toisessa kyselyssä vanhemmat arvioivat kokemuksiaan perhetyöstä ja sen mahdollisesti tuomista muutoksista heidän arkeensa. Halusin saada tietoa siitä, miten perhetyön kesto vaikuttaa siitä saatuihin tuloksiin sekä mitkä perhetyön sisällölliset seikat ovat vaikuttaneet mahdollisiin muutoksiin perheen arjessa.

Tulosten perusteella perhetyön tuomiin muutoksiin vaikuttavat pitkälti työskentelyn kesto ja työmenetelmät, jotka perhe on kokenut hyödylliseksi. Työryhmän kokoonpano ja työskentelyn tiheys viikkotasolla vaikuttavat myös vanhempien kokemuksiin. Työskentelyn kesto perhetyössä vaihtelee muutamasta kuukaudesta yli vuoden kestävään työskentelyyn. Luottamuksellinen suhde ja sitä kautta keskusteluiden avoimuus nousivat myös tuloksissa esiin.

FAMILY WORK IN SUPPORT OF PARENTHOOD

Saari, Anna
Satakunta University of Applied Sciences
The Bachelor of Social Services
March 2021
Number of pages: 32
Appendices: 1

Keywords: family work, parenthood, child protection

Purpose of the family work is to give support to families at the right time and goal orientated. With every family the goals will be agreed together with them at the beginning of the family work. Goal is to support parenthood, reach some change in the daily life of the family and give parents the tools to cope the everyday life.

Subject of my thesis was to study family work as a support to parenthood. Thesis was made together with Merikratos Oy and the questionnaires were answered by some of the clients of the company. In this study information was gathered from the parents, how they felt family work as a part of their everyday life, how it possibly effected on their situation and did it make any changes to their daily life. Subject of this thesis was selected for me for a reason, because I work as a social counselor.

In the research part I used two partially similar questionnaires. In the first one parents estimated their current family situation at the beginning of the work. In the second one parents estimated their experiences of this work and possible effects it may have had on their everyday life. I wanted to get information how the length of time spent with the family effects on the reached results and which parts of the content have had the effect on the daily life of the family.

Based on results, changes received with family work are affected by the time spent and working methods used, which family has felt to be the most useful. Work group line-up and amount of the work in weekly basis effected on the experience's parents had. Length of the family work varies from two-month period up to over a yearlong work. Confidential relation and open conversations as an effect on that was seen on the results.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	PERHETYÖ	5
2.1	Lastensuojelun perhetyö	9
2.2	Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö	10
2.3	Perhetyön keskeiset periaatteet	11
2.4	Avohuollon tukitoimet	12
3	VANHEMMUUS.....	14
3.1	Riittävä ja riittämätön vanhemmuus	16
3.2	Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa	18
3.3	Kiintymyssuhteen merkitys vanhemmuudessa	20
4	TYÖMENETELMIÄ PERHETYÖSSÄ.....	22
4.1	Ratkaisukeskeinen työote.....	24
4.2	Moniammatillisuus	24
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	26
5.1	Tutkimusongelma	26
5.2	Tutkimusmenetelmä.....	26
5.3	Perhetyön vaikuttavuuden tutkiminen	27
5.4	Aineiston analyysi.....	27
6	TULOKSET	28
7	POHDINTA.....	30
	LÄHTEET.....	32
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Perhetyön tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja antaa perheille erilaisia toimintamalleja ja -tapoja erilaisiin arjen tilanteisiin. Perhetyö on interventio perheen arkeen, jolla pyritään saamaan muutoksia haasteellisiin tilanteisiin. Perhetyö matalan kynnyksen palveluna mahdollistaa perheelle tuen myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Käsittelen opinnäytetyössäni perhetyötä niin lastensuojelun kuin sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina, koska omassa työssäni perhetyötä toteutetaan kummankin lain puitteissa. Työskentelen sosiaalihojaajana ja opinnäytetyöni aihe valikoitui oman työni parista ja halusin saada selville, miten vanhemmat kokevat tekemämme perhetyön ja saavatko he tarvitsemaansa tukea.

Vanhemmat ovat arvioineet tilannettaan vastaamalla kahteen kyselyyn. Ensimmäisessä kyselyssä he ovat arvioineet perheen tilannetta työskentelyn alkaessa ja ilmaisseet myös toiveensa työskentelyn sisällön suhteen riippuen heidän tarvitsemastaan tuen tarpeesta. Toisessa kyselyssä he ovat arvioineet tilannettaan muutaman kuukauden kuluttua. Opinnäytetyö sisältää kirjallista tietoa vanhemmuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä perhetyöhön liittyvistä eri osa-alueista. Olen kirjoittanut myös työmenetelmistä ja -tavoista, joita olen perhetyössä käyttänyt.

Turvallinen arki koostuu rutiineista ja mahdollisimman säännöllisestä päivärytmistä sekä perheen yhteisistä säännöistä ja sopimuksista. Jokaisen perheenjäsenen toiminta vaikuttaa koko perheeseen ja sen hyvinvointiin. Tästä syystä perhetyössä huomioidaan perhe kokonaisuutena ja työskennellään kaikkien perheenjäsenten kanssa. Näitä asioita vanhemmat arvioivat myös opinnäytetyön kyselyssä.

2 PERHETYÖ

Perhetyötä toteutetaan niin lastensuojelulain kuin sosiaalihuoltolain mukaisin palveluin. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta.

Perhetyö on lastensuojelun asiakkailla intensiivisempää sekä pitkäkestoisempaa, kun taas sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on lyhytkestoisempaa. Kummankin perhetyön tavoitteena on perheen hyvinvoinnin tukeminen heidän omia voimavarojaan sekä vuorovaikutusta vahvistamalla (sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 18§; lastensuojelulaki 417/2007, 36§.)

Käsittelen työssäni perhetyötä yleisesti sekä kummankin lain määritelmiä siitä, koska opinnäytetyöni kyselyihin ovat vastanneet niin lastensuojelun perhetyön kuin sosiaalihuoltolain perhetyön asiakkaat.

Työssäni avohuollon perhetyön parissa eteen on tullut tilanteita, jossa perhetyö aloitetaan sosiaalihuoltolain mukaisesti, mutta työskentelyn aikana perhe siirtyy lastensuojelun asiakkaaksi. Nämä tilanteet ovat voineet olla esimerkiksi sellaisia, joissa työntekijöillä (sosiaaliohjaaja/sosiaalityöntekijä/muu perheen kanssa työskentelevä) tai muilla perheen kanssa tekemisissä olevilla tulee huoli lasten hyvinvoinnista ja he ovat saattaneet tehdä lastensuojeluilmoituksia perheestä. Lastensuojelun asiakkaana perheellä on mahdollista saada enemmän ja monipuolisemmin tukea arjen tuomiin haasteisiin.

Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen (2012, 12-15, 73.) määrittelevät perhetyön työksi, jolla tuetaan perheitä eri elämäntilanteissa sekä arjen tuomissa haasteissa. Perhetyö on väliintulo perheen elämään, jolla pyritään tukemaan ja auttamaan heitä. Perhetyön yhdeksi tavoitteeksi on määritelty myös lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen. Perhetyö voi olla ennaltaehkäisevää tai lastensuojelullista palvelua, joka on tavoitteellista ja suunnitelmallista työskentelyä yhdessä perheen kanssa. Sen tarkoituksena on myös tukea perheiden hyvinvointia ja selviytymistä itsenäisesti arjessa.

Perhetyö on yleensä kotiin tehtävää tai perheen muussa toimintaympäristössä tehtävää työtä. Koti on perheelle paikka, jossa vuorovaikutussuhteet, ilmapiiri ja arki näyttäytyvät konkreettisimmin. Perheen tuen tarve selviää parhaiten kotikäynneillä. Yhteistyössä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa mietitään työskentelyn sisältöä ja sen toteutusta (Järvinen ym. 2012, 22.)

Perhetyö on työtä, jota tehdään perheenjäsenten kanssa ja osana heidän arkeaan. Perhetyöllä pyritään vaikuttamaan siihen, että saadaan jokin muutos perheen arkeen. Perhetyön tarve voi ilmetä perheitä kohdanneissa kriisitilanteissa tai ongelmien kasauduttua niin, että vanhemmat tarvitsevat tukea niiden selvittämiseen. Perhetyön kesto vaihtelee perheiden tarvitseman tuen mukaan. Jokaiselle perheelle asetetaan omat yksilölliset tavoitteet työskentelyn alkaessa. Perhetyö alkaa, kun joku perheenjäsen tai perheen kanssa tekemisissä oleva ilmaisee tuen tarpeen. Tuen tarpeen voi ilmaista esimerkiksi läheinen tai perheen asioita hoitava taho (Järvinen ym. 2012, 15, 102.)

Perhetyötä voidaan toteuttaa erilaisia työmuotoja apuna käyttäen. Useimmiten perhetyö on kotiin tehtävää työskentelyä, jolloin keskustelut eri perheenjäsenten kanssa, arjen havainnointi sekä neuvonta ja ohjaus ovat tärkeässä roolissa (Järvinen ym. 2012, 15.) Työskentely voi olla vanhemmuuden tukemista tai perheenjäsenten vuorovaikutussuhteiden parantamista. Tarkoituksena on tukea koko perhettä, mutta samalla huomioida perheenjäsenten yksilöllisiä tarpeita. Perhetyössä tavoitteena on löytää perheen omia voimavaroja ja vahvistaa näin heidän kykyään toimia arjen tilanteissa. Voimavaroilla tarkoitetaan fyysistä jaksamista sekä henkistä kykyä selviytyä arjen tilanteista ja sen tuomista paineista. Tunteiden näyttäminen ja niiden hallinta ovat osa tätä. Perhetyön yksi tärkeimmistä työmuodoista on vuorovaikutuksellisuus perheenjäsenten kanssa (Rönkkö & Rytönen 2010, 40-41, 192, 277.)

Olen työssäni havainnut, että vuorovaikutuksellisuuden kautta työskentelyyn saadaan lisätietoa perheen arjesta ja sen mahdollisista haasteista, jolloin työryhmä voi suunnitella yhdessä perheen kanssa heille parhaiten sopivia työmuotoja. Joskus perheiden kanssa on helpompaa ja tuloksellisempaa työskennellä toiminnallisuuden kautta, jolloin havainnoidaan paremmin perheenjäsenten vuorovaikutussuhteita ja käyttäytymistä erilaisissa tilanteissa. Toiminnallisiin tuokioihin voivat kuulua erilaiset leikit ja pelit, menetelmäkortit (vahvuus- ja tunnekortit), liikunta, retkeily tai arkinen toiminta kuten ruoanlaitto yhdessä perheen kanssa (Järvinen ym. 2012, 192). Toiminnallisuuden kautta perheenjäsenet kommunikoivat luontevammin toistensa kanssa kuin esimerkiksi pelkästään keskustelemalla. Toiminnallisten tilanteiden ja havaintojen jälkeen työntekijöiden on hyvä keskustella ja purkaa tilanteita perheen

kanssa yhdessä ja erikseen. Tarkoituksena on keskustella tilanteiden tuomista ajatuksista ja mahdollisista ristiriitatilanteista sekä pohtia perheelle sopivia, mahdollisesti toisenlaisia toimintamalleja arjen tilanteisiin sekä antaa myös positiivista palautetta pienistäkin asioista. Keskustelutilanteissa työntekijä näyttää myös mallia siitä, miten perheen tulisi käsitellä keskinäisiä asioita; kuunnella toisiaan, olla läsnä ja kohdella toisiaan arvostavasti (Rönkkö ym. 2010, 165).

Usein perheet tarvitsevat perhetyön tuomaa ohjausta ja tukea arjen hallintaan sekä konkreettisia esimerkkejä siihen, miten toimia tietyissä tilanteissa. Arjen sujuvuudessa saattaa ilmetä haasteita esimerkiksi rajojen asettamisessa lapsille tai päivärytmistä kiinnipitämisessä, mitkä taas aiheuttavat lisää haasteita perheen arkeen. Sujuvuudella tarkoitan opinnäytetyössäni vanhempien ja lasten arkeen kuuluvien asioiden hoitumista ilman kohtuutonta lisäkuormitusta ja niiden vaikutusta vanhemmuuden tehtäviin. Perhetyön tavoitteena on näissä tilanteissa saada aikaan muutos parempaan ja siitä syystä työskentelyä arvioidaan myös säännöllisin väliajoin, jotta perhe saa riittävästi tarvitsemaansa tukea.

Koen, että perhetyössä on tärkeää osallistaa ja tukea vanhempia itse toimimaan arjen tilanteissa ja tarvittaessa auttaa heitä mallintamalla eli yhdessä tekemällä. Työntekijä voi näyttää vanhemmille mallia arjen tilanteissa ja sanoittaa toimintaansa. Perhetyön tarkoituksena ei ole tehdä asioita vanhempien puolesta vaan auttaa ja tukea heitä toimimaan itse.

Perhetyötä tehtäessä on huomioitava sitä ohjaavat eri lait. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014), lastensuojelulaki (417/2007) sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 4§) varmistavat, että asiakas saa tilanteensa edellyttämää palvelua ja kohtelua. Myös sosiaali- ja terveyshuollon keskeiset periaatteet ja eettiset ohjeet antavat ohjeita siitä, mitä perhetyötä tehtäessä on otettava huomioon (Järvinen ym. 2012, 14, 50.) Opinnäytetyössäni käsittelen lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä.

2.1 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsella on oikeus hyvään hoitoon, kasvatukseen sekä turvalliseen kasvuympäristöön ja kehitykseen. Laki määrittelee vanhempien vastuun ohella myös lasten oikeuksia edellä mainittuihin seikkoihin. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä on vastuu tukea vanhempia kasvatustehtävässään ja tarjota heille apua varhaisessa vaiheessa, jos vanhempien omat voimavarat eivät riitä vanhempana toimimiseen. Tarvittaessa perheet tulee ohjata lastensuojelun piiriin tukitoimien järjestämiseksi (lastensuojelulaki 417/2007, 2§.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan perhetyö on yksi avohuollon tukitoimista, jonka tarkoituksena on tukea perheen hyvinvointia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee päätöksen asiakkuuden alkamisesta. Lastensuojelun perhetyön tarkoituksena on puuttua perheen elämään ja tukea heitä, jos perheen tilanne vaarantaa lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen. Perheen motivointi työskentelylle on tärkeää. Tavoitteena on saada aikaan avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde, mitkä tukevat perheen auttamista ja muutostyötä. Työskentelyllä tähdätään muutokseen, jolla pyritään välttämään mahdollinen huostanotto ja lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle. Se on samalla myös arviointia perheen tilanteesta ja arjesta sekä siitä, onko avohuollon tukitoimet riittävä tukimuoto perheelle. Perhetyön alkaessa tavoitteet työskentelylle määritellään yhdessä perheen sekä heidän asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Työskentelyn tavoitteet kirjataan asiakassuunnitelmaan ja työskentelyä, sen kestoa ja riittävyttä arvioidaan säännöllisesti yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa. (Järvinen ym. 2012, 81- 82, 84.)

Myllärniemen (2007, 7) mukaan lastensuojelun perhetyön tarkoituksena on vastata perheen tarpeisiin havainnoimalla ja olemalla mukana arjessa. Tällainen työskentely tukee vanhemmuutta sekä tekee lapsen tarpeita näkyväksi.

Lastensuojelun perhetyön ajatellaan olevan myös korjaavaa ja kuntouttavaa työskentelyä perheen kanssa. Se on vuorovaikutuksellista työskentelyä perheiden kanssa, ohjeita ja neuvoja antavaa sekä tarvittaessa myös toiminnallisuuden kautta tukemista. Lastensuojelun perhetyön toimintaperiaatteen taustalla on ensisijaisesti lapsen etu. Työskentelyssä arvioidaan kokonaistilannetta lapsen näkökulmasta sekä

kehityksellisten tarpeiden kautta. Perheillä saattaa olla lastensuojelun perhetyön lisäksi myös muitakin hoitokontakteja. Lastensuojelun perhetyöllä pyritään vaikuttamaan arjen hallinnan vaikeuksiin (Myllärniemi 2007, 10-12.)

Myllärniemi (2007) kirjoittaa perhetyön orientaatioista, joissa korostuu koko perheen tukeminen, varhainen puuttuminen avoimuudellisin keinoin sekä lapsen suojeleminen. Näihin edellä mainittuihin asioihin liittyy vahvasti vuorovaikutuksellisuus. Perheen tukemiseen liittyy osana lapsilähtöisyys ja vanhemmuus lapsen tarpeisiin nähden. Perhetyössä tärkeää on kohdata niin lapsi kuin vanhempikin. Tekemässäni perhetyössä nämä osa-alueet ovat läsnä ja vuorovaikutuksellisuutta arvioidaan opinnäytetyöni kyselyssä.

Vuorovaikutussuhteita tuetaan ja mallinnetaan työntekijän oman esimerkin kautta. Työntekijä näyttää omalla esimerkillään perheenjäsenille tärkeitä asioita keskusteluyhteyden muodostamisessa, kuten toisen kuunteleminen, läsnä oleminen sekä välittäminen ja toisen arvostaminen (Rönkkö & Rytönen 2010, 165.)

2.2 Sosiaalihoitolain mukainen perhetyö

Sosiaalihoitolain (1301/2014) mukaan perhetyö on hyvinvoinnin tukemista sosiaalihoitokeinojen keinoin tai muulla tarvittavalla avulla, mitä perhe tarvitsee omien voimavarojensa vahvistamiseen tai keskinäisten vuorovaikutussuhteiden parantamiseen. Perhetyön tavoitteena turvata tarvittaessa lapsen tai nuoren kehitys. Sosiaalihoitokeinoilla tarkoitetaan perheiden neuvontaa tai ohjausta. Tavoitteena on edistää heidän osallisuuttaan tukemalla ja vahvistamalla toimintakykyä ja elämäntilannetta. Sosiaalihoitolain mukainen perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Tämän lain mukainen perhetyö on matalan kynnyksen palvelua, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä lastensuojelun asiakkuutta (sosiaalihoitolaki 1301/2014, 16§-18§.)

Sosiaalihoitolain mukaisen perhetyön tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, ohjata lapsen hoidossa ja kasvatuksessa sekä arjen hallinnassa. Perheen toimintakyvyn

vahvistaminen ja vuorovaikutustaitojen tukeminen ovat myös osa perhetyötä (HE, 164/2014, 111-112.)

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa perhetyön tarkoituksena on varmistua siitä, että perheet saavat tarvitsemaansa tukea oikea-aikaisesti ja varhaisessa vaiheessa. Varhainen tuki saattaa estää perhetilanteen kriisiytymisen tai ongelmien kasautumisen. Vanhempien kanssa keskusteleminen auttaa heitä tarkastelemaan omaa vanhemmuuttaan ja lapsen tarpeita. Soveltamisoppaassa mainitaan myös, että vanhempien kokemusten mukaan perhetyö on vahvistanut heidän mielialaansa ja he ovat kokeneet sen mielekkääksi työskentelymuodoksi. Vanhemmat ovat kokeneet myös tulleen kuulluksi. Näiden asioiden toteutumista olen kysynyt myös opinnäytetyön kyselylomakkeessa, koska olen todennut ne tärkeiksi perhetyötä tehtäessä (sosiaalihuoltolain soveltamisoppas 2017, 58-59.)

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö alkaa palvelutarpeen arvioinnilla, jossa perheen tarvitsemaa tuen tarvetta arvioidaan. Tämä perhetyö kohdentuu perheeseen kokonaisvaltaisesti ja työskentely tapahtuu perheen kotona. Kokonaisvaltaisuudella tarkoitetaan perheen kaikkien jäsenten huomioimista sekä heidän tarpeiden ja toiveidensa kuulemistä. Työntekijän (sosiaaliohjaaja, psykologi tai terapeutti) tehtävänä on havainnoida perhettä ja arvioida myös onko sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö riittävää tai herääkö perheestä lastensuojelullinen huoli (lastensuojelun käsikirja.)

2.3 Perhetyön keskeiset periaatteet

Perhetyötä ohjaa tietyt periaatteet, joista keskeisimpiin kuuluvat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys (Järvinen ym. 2012, 17).

Asiakaslähtöisyys ohjaa perhetyötä ja se on määritelty myös sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyssä laissa (812/2000). Asiakaslähtöisessä perhetyössä perhe ja sen jäsenet ovat asiakkaina aktiivisessa roolissa. Kaikkien perheenjäsenten ollessa aktiivisia, voidaan perhetyötä tarkastella edellä mainittujen periaatteiden mukaisesti. Asiakaslähtöisessä perhetyössä jokaisella on oikeus tulla kuulluksi.

Asiakkaan kunnioittaminen, arvostaminen sekä kuunteleminen kuuluvat siihen. Asiakkaan kunnioittaminen näkyy tunteiden sanoittamisena ja niiden hyväksyminen. Asiakaslähtöisessä perhetyössä tulee muistaa, että jokainen perhe ja sen jäsenet ovat yksilöllisiä ja perheelle tulee tarjota erilaisia, heille sopivia työskentelymuotoja ja -tapoja. Yksilöllisten työskentelymuotojen ja -tapojen avulla vahvistetaan perheen voimavaroja ja näin edistetään työskentelyä (Järvinen ym. 2012, 18-20.)

Perheen huomioiminen kokonaisuutena on myös perhelähtöistä työskentelyä. Kokonaiskuvan hahmottaminen perheestä, elämäntilanteesta sekä perheen tarpeista ovat lähtökohtia perhelähtöiselle työskentelylle. Perhelähtöisessä työskentelyssä huomioidaan perheenjäsenten väliset vuorovaikutussuhteet ja jokainen heistä yksilönä. Perheenjäsenet vaikuttavat kaikki toisiinsa ja muutos heidän välisissä suhteissaan vaikuttavat koko perheeseen. Keskusteleminen eri perheenjäsenten kanssa, auttaa heitä ymmärtämään, miten jokaisen perheenjäsenen toiminta vaikuttaa koko perheeseen. Perhe ja sen jäsenet ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joita työntekijän tulee kunnioittaa (Järvinen ym. 2012, 17-24.)

Lapsilähtöisessä perhetyössä lähtökohtana on lapsen tilanne sekä hyvinvointi ja perhetyön tarkoituksena on tukea niitä. Lasta tulee kuunnella häntä koskevissa asioissa sekä miettiä, miten perheen tilanne vaikuttaa lapsen kehitykseen. Työskentelyssä tulisi huomioida työskentely lapsen näkökulmasta ja ottaa lapsi mukaan työskentelyyn hänen ikätasonsa mukaisella tavalla. Työntekijän tulee huolehtia siitä, että lapsen tarpeet tulee huomioiduksi työskentelyssä. Perhe tulee huomioida kokonaisuutena ja tukea näin lasta (Järvinen ym. 2012, 17, 26-27.)

2.4 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan avohuollon tukitoimilla edistetään lapsen kehitystä sekä tuetaan ja vahvistetaan vanhempien kykyä toimia kasvatustehtävässään. Avohuollon tukitoimien tehtävänä on antaa tukea perheen ongelmatilanteisiin. Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee, että avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä, jos lapsen kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet eivätkä ne turvaa lapsen kasvua ja kehitystä tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa hänen kasvuaan ja kehitystään.

Tukitoimina voidaan järjestää tehostettua perhetyötä, perheohjausta, perhekuntoutusta ja muita lasta ja perhettä auttavia tukitoimia. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja niistä sovitaan yhteistyössä vanhempien kanssa. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia huostaanottoon nähden (HE 164/2014). Tavoitteena on välttää lapsen huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen (lastensuojelulaki 417/2007, 34-36§, 40§.) Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisina palveluina, joihin kuuluvat perhe- ja tukihenkilötyö.

Avohuollon tukitoimet alkavat, kun sosiaalityöntekijä on tehnyt arvioinnin perheen tarvitsemasta tuesta. Ennen työskentelyn alkamista pidetään aloituspalaveri, johon osallistuvat perheen lisäksi perheen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sekä perheeseen työskentelemään tuleva ammattihenkilö. Lastensuojelun asiakkaana oleville perheille tulee tehdä työskentelyn alkaessa asiakassuunnitelma, johon kirjataan ylös tuen tarve ja sen arvioitu kesto, palvelut ja tukitoimet, joilla pyritään tuen tarpeen vähentämiseen. Asiakassuunnitelma tulee tarkistaa sovituin väliajoin (lastensuojelulaki 417/2007, 30§.)

Avohuollon tukitoimena voidaan järjestää myös lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle, jos lapsen kasvuolosuhteet sitä vaativat. Avohuollon sijoitukseen tarvitaan 12-vuotta täyttäneen lapsen sekä huoltajan suostumus. Sijoituksen tarkoituksena on lapsen tuen tarpeen arvioiminen, kuntouttaminen tai lapsen huolenpidon järjestäminen väliaikaisesti. Avohuollon tukitoimena lasta ei saa sijoittaa toistuvasti, ellei lapsen etu sitä välttämättä vaadi. Lapsen kiireellinen sijoitus avohuollon tukitoimena järjestetään, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat hänen kasvuaan ja kehitystä. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää tai sitä voidaan jatkaa, jos lastensuojelutarpeen selvitys sekä tuen tarpeen kartoittaminen sitä vaativat (lastensuojelulaki 417/2007, 37§-38§.)

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida perheen tuen tarvetta yhdessä muiden työntekijöiden kanssa palvelutarpeen arvioinnin avulla. Palvelutarpeen arvioinnilla on tarkoitus selvittää, onko perhe sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain palveluiden tuen tarpeessa ja mitkä tukitoimet ovat heille sopivat sekä tarpeeksi riittävät (Alatalo, M. Miettunen, N., Liukko, E., Kettunen, N. & Ahlsten-Normia, L. 2019, 18.)

3 VANHEMMUUS

Vanhemmuus määritellään elämänmittaiseksi matkaksi ja kasvutapahtumaksi lapsen ja vanhemman välillä. Vanhemmuus on huolenpitoa lapsesta ja hänen perustarpeistaan. Vanhempien yhtenä tehtävänä on antaa lapselleen valmiuksia ja eväitä pärjätä myöhemmin elämässään itsenäisesti (Sinkkonen 2012, 22-23.) Vanhemmuus on vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä ja sen tehtävänä on vastata lapsen kehitystarpeisiin (Schmitt 2002, 317). Vanhemman tulee vastata lapsen tunteisiin. Lapsi ei osaa käsitellä omia tunteitaan itsenäisesti vaan tarvitsee siihen aikuisen, vanhemman tukea. Näin vanhempi osoittaa lapselle tunteiden olevan sallittuja (Kristeri 2018. 12.)

Vanhemmuus on jokapäiväistä ja se toteutuu erilaisissa arjen tilanteissa. Vanhemmuuteen vaikuttavat erilaiset tekijät, kuten lapsuuden perhe (elämäntavat, perinteet), synnynnäiset ominaisuudet sekä perheen ja ympäristön vuorovaikutussuhteet. Oman perheen historia ja sen tuomat kokemukset voivat olla apuna vanhemmuuden rakentumisessa. Myös yhteiskunnan arvot, normit sekä kulttuuri vaikuttavat ja muovaavat vanhemmuutta. Vanhemmat luovat omalla perhekulttuurillaan lapsen kasvuympäristön (Schmitt 2002, 298-300, 302, 308.)

Vanhempien omat kokemukset lapsuutensa perheestä (hoiva ja huolenpito), elämäntavoista ja perinteistä muodostavat pohjan oman vanhemmuuden rakentumiselle. Vanhemmuudelta edellytetään tiettyjä asioita ja kykyjä. Vanhemmuus on erilaista erilaisten vanhempien ja lasten välillä. Vanhempien on oltava vanhemmuudessaan joustavia ja ymmärtää lastensa erilaisia ominaisuuksia, jotka vaikuttavat lasten tarpeisiin sekä vanhempana toimimiseen (Schmitt 2002, 307-309.)

Perhetyössä koen tärkeänä sen, että vanhempien kanssa keskustellaan myös heidän omasta lapsuudestaan ja heidän kokemuksistaan omien vanhempiensa kasvatustapoihin liittyen. Vanhemmat saattavat toimia hyvin samalla tavalla kuin heidän omat vanhempansa ovat toimineet heidän kanssaan. Tämä mahdollisen ylisukupolvisuuden pohtiminen auttaa vanhempia havainnoimaan omaa vanhemmuuttaan ja sitä, onko mahdollinen ylisukupolvisuus syynä vanhemmuuden

haasteisiin. Kuten Schmitt (2002) kirjoittaa, niin vanhemmuus on erilaista erilaisten vanhempien ja lasten välillä.

Vanhempana toimimiseen vaikuttavat myös vanhemman fyysinen ja psyykinen hyvinvointi. Erilaiset sairaudet tai vanhemman päihteiden käyttö vaikuttavat kykyyn selviytyä vanhemmuudesta, koska ne ovat esteenä lasten tarpeiden tunnistamisessa sekä niihin vastaamisessa (Schmitt 2002, 309-310.) Oman näkemykseni mukaan vanhempien fyysiset sairaudet ja kiputilat voivat heikentää vanhempien kykyä toimia vanhempana ja vastata lapsen tarpeisiin. Myös henkinen hyvinvointi ja jaksaminen vaikuttavat vanhempana toimimiseen ja siksi opinnäytetyöni kyselyssä pyydetään vanhempia arvioimaan näitä osa-alueita.

Vanhemmuuteen kuuluu asettaa rajoja lapselleen, luoda arjen rutiinit ja olla läsnä. Vanhempien tulee sietää lapsen riippuvuutta ja tarpeita sekä kyetä luopumaan omista tarpeistaan lapsen vuoksi. Vanhemman tehtävänä on suojella lasta, opettaa ja ohjata sekä hyväksyä lapsen erilaiset tunteet. Vanhemmuus on omistautumista muille kuin itselleen (Schmitt 2002, 311, 313, 317, 324.)

Omissa havainnoissani perhetyötä tehdessä vanhempien haasteena on ollut luopua omista tarpeistaan ja laittaa lasten tarpeet omiensa edelle. Esimerkkinä tästä voi olla tilanne, jossa vanhempi odottaa illalla oman televisio-ohjelman alkamista ja on päättänyt lapsen iltatoimien olevan tiettyä aikana tehtynä. Lapsella saattaa olla paha mieli ja tarve keskustella päivän tapahtumista vanhempiensa kanssa. Riitatilanteita ja hylkäämisen kokemuksia syntyy, jos vanhempi ei suostu siinä tilanteessa huomioimaan lasta ja keskustelemaan hänen kanssaan. Vanhemman tulisi hyväksyä tilanteiden muuttuminen sekä lapsen erilaiset tunnetilat. Näissä tilanteissa tulee haasteita, jos perheen vuorovaikutussuhteet ovat muutenkin puutteellisia. Perhetyön sisältöihin kuuluu vuorovaikutussuhteiden tukeminen ja siksi olen vanhempia pyytännyt arvioimaan myös näitä asioita opinnäytetyöni kyselyssä.

Perhetyössä ohjaan vanhempia tunteiden käsittelemisessä, jolloin vanhempi voi tukea lastaan keskustelemalla tilanteista ja sanoittamalla lapsen erilaisia tunteita. Lapsi ei vielä osaa ajatella, mistä jokin tunne mahdollisesti johtuu ja tarvitsee siihen vanhemman tukea. Tässä korostuu perheen vuorovaikutuksellisuus perheenjäsenten

välillä. Jos perheen vuorovaikutussuhteet ovat puutteellisia, ei vanhempi myöskään kykene sanoittamaan tilanteita. Tutkimusosiossa vanhempia pyydettiin arvioimaan perheen vuorovaikutussuhteita, jonka avulla perhetyön sisältöä voidaan suunnitella paremmin perheen tarpeiden mukaisesti.

Vanhemmuuden roolikartan mukaan vanhemmuuteen kuuluu erilaisia rooleja. Vanhemmuuden roolit kehittyvät vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen sekä toiminnan kautta. Vanhemman tulee olla läsnä lapselleen, jolloin heidän välilleen voi syntyä yhteys. Roolikartta on kehitetty työvälineeksi vanhemmuuden eri roolien arvioimiseen, jonka avulla vanhemman on myös helpompi havaita omassa toiminnassaan mahdollisia muutostarpeita. Roolikartta auttaa vanhempaa tunnistamaan omia vahvuuksia. Erilaiset roolit jaetaan viiteen päärooliin: huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, elämän opettaja ja ihmissuhdeosaaja. Näiden roolien on ajateltu kuuluvan vanhemmuuteen ja siihen, mitä lapsi tarvitsee myönteisen kehityksensä ja hyvinvointinsa tueksi (Ylitalo 2011, 10-11.)

Omassa työssäni vanhemmuuden roolikarttaa voidaan käyttää apuvälineenä keskusteltaessa vanhemmuuteen liittyvistä asioista ja sen avulla on helpompi myös ottaa asioita puheeksi.

3.1 Riittävä ja riittämätön vanhemmuus

Schmitt kirjoittaa riittävän hyvän vanhemmuuden olevan näkymätöntä silloin, kun se on riittävää. Vanhemmuuden puute nostaa esille niitä asioita ja tarpeita, joista riittävän hyvän vanhemmuuden ajatellaan koostuvan. Schmittin mukaan riittävä hyvä vanhemmuus rakentuu luovuudesta, joustavuudesta, ymmärryksestä ja erilaisuuden sietämisestä sekä vastuullisuudesta. Vastuullisuuden hän määrittelee niin, että vanhempi ymmärtää lapsen tarpeita ja on hänen käytettävissään (Schmitt 2002, 298, 309.)

Riittävään vanhemmuuteen kuuluvat lapsen hyvinvointi sekä vanhemman oma toiminta ja sen vaikutus lapseen. Vanhemmuuden riittävyttä voidaan arvioida perheen omien kokemusten perusteella sekä vuorovaikutusta havainnoimalla. Lapsen

perustarpeiden (ruoka, lepo, vaatetus) tyydyttäminen ovat vanhemmuuden perustehtäviä. Vanhemman tulee luoda turvallinen kasvuympäristö, jossa huomioidaan lapsen tarpeet. Vanhemman kyky vastata lapsen tunteisiin luo pohjan tunne-elämän kehittymiselle (Myllärniemi 2007, 40-41.)

Riittävään hyvään vanhemmuuteen ajatellaan kuuluvan turvallisuutta ja läsnä olevaa vanhemmuutta. Vanhemman kuuluu sietää lapsen erilaiset tunteet ja vastata lapsen tarpeisiin. Vanhemman tehtävänä on asettaa rajat ja antaa rakkautta. Vanhemman tietoisuus omista tarpeistaan ja tunteistaan auttavat tulemaan toimeen lasten erilaisten tarpeiden kanssa. Vahvalla itsetunnolla on myös vaikutusta siihen, miten vanhempi itse kasvattajana toimii (Kristeri 2002, 23-24.)

Riittävän hyvään ja läsnä olevaan vanhemmuuteen kuuluu huomata perheessä tapahtuvia asioita. Perhe uskaltaa puhua sekä jakaa kokemuksiaan erilaisista tilanteista. Perheen sisäinen luottamus auttaa siihen, että uskalletaan näyttää tunteet ja sietää pettymyksiä. Uskallus ja lupa näyttää tunteensa antaa lapselle kokemuksen siitä, ettei häntä hylätä. Perheenjäsenten kokema läheisyys luovat turvallisuutta (Kristeri 2002, 23-24.)

Riittämättömässä vanhemmuudessa vanhempien oma tietoisuus itsestä ja omista tarpeistaan ovat hukassa. Vanhemmalla saattaa olla huono itsetunto ja hän hakee perheen ulkopuolelta hyväksyntää vanhempana toimiselle. Riittämättömässä vanhemmuudessa hyväksyntää haetaan esimerkiksi päihteiden tai materiaalin avulla. Riittämätön vanhempi ei ole läsnä eikä pysty luomaan turvallista kasvuympäristöä lapselleen. Näissä perheissä on havaittavissa vuorovaikutuksen puutetta eikä perheenjäsenet luota toisiinsa. He eivät uskalla näyttää tunteitaan, eivätkä jaa kokemiaan asioita. Riittämätöntä vanhemmuutta kokeneet lapset eivät ole oppineet käsittelemään tunteitaan tai keskustelemaan niistä, joten he eivät ole tietoisia omista tarpeistaan ja tunteistaan. Näiden perheiden lapset siirtävät kokemuksiaan omille lapsilleen vanhempana, jolloin vanhemmuus on turvatonta eikä riittävää vanhemmuutta (Kristeri 2002, 25-27.)

Havaintojeni perusteella vanhempien kykenemättömyys omien tunteiden näyttämiseen heijastuu myös suhtautumisessa lapsen tunteisiin. Vanhempi ei

välttämättä tiedä miten reagoida tai toimia tilanteissa, joissa lapsi näyttää erilaisia tunnetilojaan, iloa tai surua. Tämä saattaa olla opittu malli omasta lapsuudesta, jos tunteita ei ole näytetty ja vanhemman omiin tarpeisiin hänen lapsuudessaan ei ole vastattu.

Opinnäytetyöni kyselyssä olen pyytänyt vanhempia arvioimaan sitä, miten perheessä näytetään erilaisia tunteita. Nämä tiedot auttavat perhetyön sisällön suunnittelussa.

3.2 Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa

Mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan vanhemman kykyä pohtia ja ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustalla olevia ajatuksia ja tunnetiloja sekä kokemuksia erilaisissa tilanteissa. Hyvään mentalisaatiokykyyn liittyy vanhemman kyky pitää lapsen mieli omassa mielessä ja vastata lapsen tarpeisiin. Vanhemman mentalisaatiokyky vaikuttaa lapsen myönteiseen kehitykseen. Vanhemman oma kyky säädellä ja sietää omia tunnekokemuksiaan vaikuttaa siihen, miten hän pystyy säätelemään lapsen tunnekokemuksia (Sourander, Oksanen & Viinikka 2016, 53.)

Mentalisaatiokyky on samalla uteliaisuutta ja mielen avoimuutta lapsesta. Vanhemman kyky olla kiinnostunut lapsesta ja hänen kokemuksistaan auttavat lapsen tarpeiden tunnistamisessa. Vanhemman mentalisaatiokyky tukee itsesäätelyä sekä mahdollistaa korjaavia kokemuksia (Kalland 2017, 39- 40.)

Mentalisaatioteorian kehittäjänä pidetään Peter Fonagya. Mentalisaatiokyvyllä on Fonagyn mukaan yhteys turvallisen kiintymyssuhteen kehittymiselle. Jos kiintymyssuhde ei ole turvallinen, ei myöskään mentalisaatiokyky kehity. Vanhemman heikko mentalisaatiokyky aiheuttaa lapselle heikompaan tunteiden säätelykykyä ja saattavat johtaa myöhemmin erilaisiin käytöshäiriöihin (Kalland 2017, 40.) Vanhemman omat turvalliset lapsuuden vuorovaikutuskokemukset luovat pohjaa sille, että hän pystyy itse tarjoamaan myönteisiä kokemuksia lapselleen. Hyvä mentalisaatiokyky vahvistaa vanhemman voimavaroja, mitkä taas auttavat kohtaamaan ristiriitatilanteita sekä tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä (Vahvuutta vanhemmuuteen hankkeen 2010-2014 www-sivut.)

Hyvä mentalisaatiokyky edistää perheensisäistä kommunikointia ja sen mielletään kuuluvan hyvään vanhemmuuteen. Vanhemmalla on kykyä ja herkkyyttä lapsen viesteille vuorovaikutustilanteissa ja se antaa lapselle mahdollisuuden kiintyä turvallisesti vanhempaansa (Pajulo, Salo & Pyykkönen 2015.)

Varhaiset vuorovaikutussuhteet vaikuttavat mentalisaatiokyvyn kehittymiseen. Vanhempien mentalisaatiokyky kehittyy, kun vanhempi huomioi lapsen tunnetiloja ja kokemuksia ja ymmärtää niitä riittävästi. Lapsen itsetunnon kehittymiselle on myös tärkeää, että vanhempi huomioi lapsen kokemuksia ja tunteita sekä antaa niille arvoa. Vanhemman oma kyky mentalisaatioon viestittää lapselle, että hänellä on oikeus niin positiivisiin kuin negatiivisiin tunteisiin. Arjen tilanteissa vanhemmalla on kykyä miettiä, miksi lapsi kokee ja reagoi tilanteisiin tietyllä tavalla ja vanhemmalla on myös kykyä rauhoitella lasta. Vanhemman heikko mentalisaatiokyky saattaa näkyä siinä, että hän huomioi lapsen tarpeet ainoastaan fysiologisten tarpeiden kautta eikä kykene pohtimaan lapsen kokemuksia tilanteista. Puutteellinen mentalisaatiokyky saattaa aiheuttaa ongelmia elämänhallinnassa ja ihmissuhteissa. Mentalisaatiokyvyn vahvistaminen lisää taas mahdollisuuksia selviytyä vaikeissakin elämäntilanteissa ja katkaista jopa ylisukupolvisen turvattoman kiintymyssuhteen jatkumisen (Pajulo ym. 2015.)

Vanhemman mentalisaatiokykyä voidaan vahvistaa havainnoimalla vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhdetta ja auttaa vanhempia sitä kautta pohtimaan lapsen tarpeita sekä vanhemmuuteen liittyviä ajatuksia ja tunteita. Vanhemman oman toiminnan vaikutus muihin perheenjäseniin liittyvät myös vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistamiseen (Sourander, Oksanen & Viinikka 2016, 55-57.)

Vanhemman mentalisaatiokykyä voidaan vahvistaa vuorovaikutustapoja muuttamalla ja lisäämällä kiinnostusta lapsen kokemuksiin ja tunnetiloja kohtaan. Vahvistamiseen voidaan käyttää keskustelun lisäksi tukena esimerkiksi nauhoitettuja vuorovaikutustilanteita (Pajulo ym. 2015.)

Perhetyössä koen tärkeänä mentalisaatiokyvyn vahvistamisen ja siihen liittyvän vuorovaikutustaitojen tukemisen ja kehittämisen. Työntekijän tehtävänä on tehdä

lapsen tarpeita, kokemuksia ja erilaisia tunnetiloja näkyväksi vanhemmille. Perhetyön alkaessa perheillä saattaa olla haasteita vuorovaikutustavoissa ja vanhemmat eivät välttämättä osaa ajatella asioita/tilanteita lapsen näkökulmasta tai sanoittaa lapselle niitä syitä, mistä erilaiset tunnetilat mahdollisesti johtuvat. Perhetyössä käytettävä mallintaminen eli vanhempien ohjaaminen erilaisissa tilanteissa mallia näyttämällä sekä tilanteista keskusteleminen auttavat vanhempia havainnoimaan ja tunnistamaan lapsen tunnetiloja paremmin ja pohtimaan omaa toimintaansa.

3.3 Kiintymyssuhteen merkitys vanhemmuudessa

Kiintymyssuhdeteorian isänä pidetään John Bowlbya. Teorian taustalla on näkemys vauvan ja häntä hoitavan aikuisen välisestä varhaisesta vuorovaikutussuhteesta ja sen merkityksestä lapsen myöhempään elämään. Kiintymyssuhde kehittyy lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana. Turvallinen kiintymyssuhde lapsen ja vanhemman välillä tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsella on tarve kiinnittyä häntä hoitavaan aikuiseen ja muodostaa läheinen suhde häneen. Aikuisen reagoititapa lapsen tarpeisiin vaikuttaa siihen, millainen kiintymyssuhteesta muodostuu. Lapsen kiintymyssuhde vaikuttaa siihen, miten hän uskaltaa näyttää omia tarpeitaan tai hahmottaa ympäristöään. Bowlbyn teorian mukaan lapselle muodostuu syy-seuraus-oletuksia kokemusten perusteella. Nämä oletukset ohjaavat lapsen käyttäytymistä tietyissä tilanteissa ja näiden pohjalta muodostuu erilaisia kiintymyssuhteita (Vilen ym. 2010, 103.)

Turvallisuuden ja hyväksymisen kokemukset omassa lapsuudessa luovat pohjan sille, että kykenee itse vanhempana luomaan turvallisen kiintymyssuhteen lapseensa (Rautiainen, (toim.) 2001, 11). Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä vanhemmuuden rakentumisessa (Schmitt 2002, 318).

Kiintymyssuhteet jaetaan neljään erilaiseen malliin; turvalliseen, välttelevään, ristiriitaiseen ja kaoottiseen. Perheen erilaiset kiintymyssuhteet vaikuttavat lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Erilaiset kiintymyssuhteet näkyvät erilaisena vanhemmuutena (Vilen ym. 2010, 102.)

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi luottaa siihen, että vanhempi huomioi ja vastaa hänen tarpeisiinsa. Vanhempi reagoi lapsen fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin oikeaan aikaan. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi uskaltaa ilmaista erilaisia tunteita ja vanhempi on kiinnostunut havainnoimaan lapsen tarpeita (Vilen ym. 2010, 104). Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kehitystä, mm. itseluottamusta, sosiaalisia taitoja, empatiakykyä ja kielellisiä taitoja. Turvallisesti kiintyneet lapset eivät aikuisena ole riippuvaisia muista vaan luottavat omiin kykyihinsä sekä läheisiinsä (Sinkkonen 2018, 20-21.)

Välittelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi ei välttämättä reagoi lapsen ilmaisemiin tarpeisiin ja lapsi oppii siihen, ettei vanhempi ole saatavilla eikä hänen tarpeillaan ole merkitystä. Vanhemman reagoimattomuus voi johtua siitä, ettei hän tunnista lapsen tarpeita tai hän tietoisesti jättää vastaamatta niihin. Välittelevässä kiintymyssuhteessa lapsi kieltää itseltään tunteidensa ilmaisemisen. Hän on oppinut kokemuksiansa kautta sen, ettei niihin reagoida, joten lapsi yrittää säädellä tunnetilojaan yksin. Lapsi ei kuitenkaan pysty säätelemään tunnetilojaan yksin, joten sen seurauksena hän välittelee tunteiden näyttämistä. Lapsen pyrkimyksenä on miellyttää vanhempaansa, jotta saisi vanhemman hyväksynnän. Toiminnan johdosta lapsen omat tunteet ja tarpeet jäävät huomioimatta. Välittelevän kiintymyssuhteen seurauksena kiintymyksen osoittaminen ja vastaanottaminen aikuisena saattaa olla hankalaa. Vanhemman voi olla vaikeaa osoittaa turvallista kiintymystä omaan lapseensa, jos hän on itse kokenut lapsuudessaan välittelevää kiintymyssuhdetta (Vilen ym. 2010, 106.)

Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi kokee vanhemman käyttäytyvän epäjohdonmukaisesti, eikä lapsi aina tiedä, miten vanhempi vastaa hänen tarpeisiinsa ja tunneilmaisuuhinsa. Vanhempi saattaa olla täysin välinpitämätön tai reagoida suhteettoman voimakkaastikin tilanteisiin. Lapsen on vaikeaa oppia tietämään, miten hänen tulisi käyttäytyä saadakseen vanhemman huomion. Saadakseen huomiota, lapsi oppii vaatimaan sitä voimakkaasti, kuten huutamalla tai kiukuttelemalla (Vilen ym. 2010, 107.)

Kaoottisen kiintymyssuhteeseen liittyy tavallisesti lapsen laiminlyönti ja pelon ilmapiiri. Lapsen kasvuympäristö on kaoottinen vanhempien arvaamattomuuden ja ennakoimattomuuden johdosta. Lapsen laiminlyönti voi olla niin fyysistä kuin

psykkistäkin. Kaoottisessa kiintymyssuhteessa lapsi ei uskalla näyttää tunteitaan ja hän yrittää pärjätä yksin tunteiden ja tarpeidensa kanssa. Lapsi saattaa hakea tukea ja turvaa vieraaltakin aikuiselta tai vetäytyä täysin yksin. Lapsen kasvulle ja kehitykselle tämä kiintymyssuhdemalli on vaarallinen psyykkisen kehityksen kannalta. Lapsi elää turvattomassa kasvuympäristössä ja tämä saattaa näkyä vielä aikuisenakin turvattomuuden tunteena sekä epäluottamuksena omien voimavarojen suhteen (Vilen ym. 2010, 108-110.)

Olen havainnut kiintymyssuhteiden häiriöitä niissä perheissä, joissa on kaksi lähekkäin syntynyttä lasta. Vanhemmalla on jäänyt kiintymyssuhteen luominen esikoiseen kesken, kun perheeseen on syntynyt toinen lapsi. Vauvan tarpeet ovat menneet toisen lapsen edelle, jolloin vanhemmalla ei ole ollut samalla tavalla aikaa esikoiselle. Nämä puutteet kiintymyssuhteissa voivat näkyä vasta vuosien päästä ja perhetyöllä pyritään saamaan aikaan korjaavia kokemuksia ja tukemaan perheen vuorovaikutussuhteita.

4 TYÖMENETELMIÄ PERHETYÖSSÄ

Perhetyössä käytetään erilaisia työmenetelmiä perheiden tarpeen ja tilanteen mukaan. Menetelmät voivat olla suunnattu tiettyyn tarpeeseen ja niitä voidaan myös soveltaa tilanteisiin sopivaksi. Työskentelyn alkaessa/kuluessa arvioidaan, onko menetelmien käytöstä ollut apua perheelle tai mikä menetelmä sopii heille parhaiten. Kaikilla perheenjäsenillä ei tarvitse käyttää samoja menetelmiä (Myllärniemi 2007, 35.)

Pidän perhetyössä erityisen tärkeänä luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen muodostumisen perheenjäsenten kanssa. Avoin keskusteleminen perheenjäsenten kanssa, niin yhdessä kuin erikseenkin luovat pohjan työskentelylle. Työskentelyssä havainnoin perheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita ja käyttäytymistä toisiaan kohtaan, jolloin on helpompi mallintaa heille erilaisia tilanteita sekä sanoittaa perheelle myös erilaisia tunteita. Mallintamisen ja tunteiden sanoittamisen tarkoituksena on saada perheenjäsenet pohtimaan oman käyttäytymisen merkitystä vuorovaikutussuhteisiin.

Tunteiden sanoittamisessa käytän apuna myös erilaisia tunnekortteja, joiden avulla perheenjäsenten on helpompi pohtia omaa käyttäytymistään sekä erilaisia tunnetilojaan, kuten “miltä minusta tuntui silloin, kun...”. Joskus perheenjäsenten vuorovaikutussuhteet ovat niin tulehtuneita, että heidän on vaikea nähdä toisissaan positiivisia asioita. Näissä tilanteissa käytän apuvälineenä vahvuuskortteja, joiden avulla he löytävät paremmin myös positiivisia piirteitä/asioita toisistaan. Olen havainnut, että erilaisten korttien ja työvälineiden sekä toiminnallisuuden avulla perheenjäsenet ovat avoimempia ja heidän on helpompi keskustella vaikeimmistakin asioista/tilanteista. Toiminnallisten tilanteiden on tarkoitus olla sellaisia, joita perheen arkeen kuuluu tai voisi kuulua muutenkin. Ei ole tarkoitus luoda perheelle paineita tilanteista, joita he eivät välttämättä kykenisi itse toteuttamaan. Toiminnalliset tilanteet voivat olla esimerkiksi koko perheen kanssa ulkoilua, pelaamista tai ruoanlaittoa. Tavoitteena on myös saada perheelle onnistumisen kokemuksia erilaisten tilanteiden kautta.

Vanhemmuuden roolikartta on työväline, joka on tehty avuksi ymmärtämään vanhemmuuden sisältöä. Se auttaa hahmottamaan ja ymmärtämään vanhemmuuteen kuuluvia eri rooleja sekä osa-alueita, jotka kuuluvat vanhemmuuteen Roolikartta toimii apuvälineenä silloin, kun arvioidaan vanhemmuutta eri rooleissa. Vanhemmat pohtivat sen avulla, miten kehittyneitä tai alikehittyneitä tietyt roolit ovat (Rautiainen, (toim.) 2001, 58-59.) Käytän vanhemmuuden roolikarttaa työssäni apuvälineenä silloin, jos vanhempien kanssa keskustellaan vanhemmuuden sisällöistä sekä vanhemmuuden rooleista, joita arkeen kuuluu. Olen havainnut, että vanhemmat hahmottavat roolikartan ja vanhemmuuteen kuuluvia asioita paremmin, kun he näkevät ne “mustaa valkoisella”. Sen avulla heidän on myös helpompi hahmottaa mahdollisia haasteita perheen arjessa.

Perheen välisiin vuorovaikutuksen haasteisiin työssäni käytetään MIM-työskentelyä, jossa videoidaan vanhemman ja lapsen välisiä vuorovaikutustilanteita. Videoinnin aikana heille annetaan erilaisia tehtäviä, kuten hoivaa ja huolenpitoa sekä leikkiä ja heittäytymistä sisältäviä tehtäviä. Videoinnin avulla myös tuetaan heidän vuorovaikutussuhdettaan. Videoinnin jälkeen työryhmä keskenään arvioi heidän vuorovaikutustaan sekä sen mahdollisia haasteita/positiivisia asioita. Tämän jälkeen

siitä annetaan palaute perheelle ja keskustellaan sen tuomista ajatuksista sekä annetaan myös positiivista palautetta.

4.1 Ratkaisukeskeinen työote

Ratkaisukeskeisessä työotteessa pääpaino on perheen omissa voimavaroissa, joita vahvistamalla perhe löytää itse keinoja selviytyä arjen haasteista. Työskentelyssä kiinnitetään huomiota tulevaisuuteen ja pyritään muutoksiin pienin askelin. Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä vahvistetaan asiakkaiden itseluottamusta ja keskeistä siinä on asiakaslähtöisyys sekä positiivinen ajattelu. Tavoitteena on, että asiakas oivaltaa itse haasteen/ongelman, asettaa tavoitteen sen parantamiseksi ja löytää myös itse ratkaisun siihen. Positiivisen palautteen antaminen on tärkeää ja onnistumisen kokemuksia hyödynnetään haasteellisissa tilanteissa. Perhettä tulee kannustaa niihin asioihin ja tekemisiin, jotka onnistuvat ja toimivat hyvin (Civil 2018, 101.) Olen havainnut, että ne tuovat lisää voimavaroja haasteellisiin tilanteisiin.

Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä ei keskitytä perheen ongelmiin tai haasteisiin vaan siihen, mitä havainnoidaan sillä hetkellä ja pyritään vahvistamaan positiivisia asioita. Työntekijän ja asiakkaan luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on tärkeässä roolissa ja työntekijän tehtävänä on auttaa asiakasta löytämään voimavaroja tilanteen ratkaisemiseksi. Vuorovaikutuksen kautta vanhempia autetaan ymmärtämään oman toiminnan vaikutus myös koko perheeseen ja lasten hyvinvointiin. Työntekijän tehtävänä on vahvistaa perheen vuorovaikutussuhteita sekä vanhemmuutta (Myllärniemi 2007, 39.) Vuorovaikutuksen vahvistaminen ja myönteisyys asioihin mahdollistaa eri vaihtoehtojen oivaltamisen paremmin. Vanhempia autetaan soveltamaan myönteisiä vuorovaikutustaitoja myös haasteellisiin tilanteisiin (Rönkkö & Rytkönen 2010, 189-191.)

4.2 Moniammatillisuus

Moniammatillisessa työskentelyssä eri ammattikuntien osaajat yhdistävät tietonsa ja taitonsa ja tekevät yhteistyötä perheen auttamiseksi ja tukemiseksi. Omat kokemukset moniammatillisesta työskentelystä ovat osoittaneet, että avoin vuorovaikutus ja

säännölliset tapaamiset moniammatillisen työryhmän kesken ovat erityisen tärkeitä. Työryhmä jakaa keskenään kokemuksia sekä ajatuksia työskentelystä, jolloin vältetään myös se, ettei työskentelyssä tule päällekkäisyyksiä esimerkiksi työmenetelmien käytön suhteen. Jokaisella on oma roolinsa ja työskentely pysyy näin selkeänä.

Moniammatillisessa työskentelyssä on tärkeää tietää, millaisia työtapoja ja menetelmiä yhteistyötahot käyttävät. Moniammatillisten työryhmien on hyvä keskustella siitä, mitä tavoitteita kukin heistä on työskentelylle asettanut ja miten erilaisilla työmenetelmillä tavoitteisiin päästään. Moniammatillisella tiimillä pyritään auttamaan perhettä kokonaisvaltaisemmin. Moniammatilliset tiimit tekevät yhteistyötä verkostojen kanssa, jotka muodostuvat perhettä tukevista hoitotahoista. Verkostojen kanssa tehtävä yhteistyö pitää sisällään yhteydenpitoa ja yhteisiä palavereja, joissa yhdessä pohditaan työskentelyn tavoitteita, työmenetelmiä sekä arvioidaan sen sisältöä ja mahdollisesti tarvetta muuttaa siinä jotain (Rönkkö & Rytönen 2010, 288-289.)

Työssäni moniammatillisuus perhetyön parissa näkyy siten, että työryhmä voi muodostua eri ammattinimikkeillä olevista työntekijöistä, esimerkiksi sosiaalihoitajasta, psykologista ja terapeutista. Psykologien ja terapeuttien hyödyntäminen työskentelyssä mahdollistaa laajemmin erilaisten työmenetelmien käyttöä. Psykologi voi arvioida vanhemmuutta ja vuorovaikutussuhteita erilaisten psykologisten tutkimusten avulla tai käyttää esimerkiksi MIM-työskentelyä apuna havainnoidessaan perheenjäsenten kommunikointia keskenään. Psykologin tai terapeutin mukana oleminen työryhmässä tuo mahdollisuuden myös vastaanotto tyyppiseen työskentelyyn, jolloin vanhemmat saavat mahdollisuuden keskustella vanhemmuudesta, toimintatavoista ja omasta käyttäytymisestään asiantuntijan kanssa. Nämä keskustelut toteutetaan ilman perheen lapsia.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli saada tietoa perhetyöstä vanhemmuuden tukena. Tutkin perhetyön tuomaa tukea vanhemmuuteen heidän näkökulmastaan ja sitä, kokevatko he saavansa tukea vanhemmuuteensa sekä arjen haasteisiin. Vanhempien näkemystä perhetyön vaikuttavuuteen olen tutkinut tekemällä asiakasperheille kyselyn työskentelyn alkuvaiheessa sekä uudelleen muutaman kuukauden kuluttua. Kyselyiden avulla on tarkoitus saada tietoa perheessä mahdollisesti tapahtuneesta muutoksesta perhetyön tuloksena. Kyselyihin olen valinnut asioita, joita olen perhetyössä huomannut tuovan haasteita vanhemmuuteen sekä perheen arkeen.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössäni oli kaksi kyselyä, joihin vanhemmat vastasivat. Osallistujat tutkimukseen valikoituivat sen mukaan, mihin perheisiin sillä hetkellä tai lähiaikoina oli aloitettu tekemään perhetyötä. Osa perheistä, joita oli tutkimukseen ajateltu, eivät kuitenkaan halunneet vastata kyselyihin, mikä taas vaikutti vastaajien määrään. Perheet saivat minulta aluksi saatekirjeen, jossa kerroin opinnäytetyöni aiheesta ja kyselyistä. Ne perheet, jotka suostuivat vastaamaan niihin allekirjoittivat myös suostumuksensa siihen.

Pyrin tekemään kyselyistä mahdollisimman helpot ja nopeat vastata, että vanhemmat suostuisivat osallistumaan tutkimukseeni helpommin ja vastaamaan myöhemmin myös toiseenkin kyselyyn. Kummassakin kyselyssä oli samanlaiset osiot, joissa vanhemmat arvioivat perheen sen hetkistä tilannetta. Ensimmäisessä kyselyssä oli muutama avoin kysymys, joilla sai tarkempaa tietoa perheestä ja heidän toiveistaan työskentelyn suhteen. Toiseen kyselyyn vanhemmat vastasivat työskentelyn alusta muutaman kuukauden kuluttua tai työskentelyn loppuvaiheessa. Toisen vaiheen kyselyssä vanhemmat vastasivat muutamaaan tarkentavaan avoimeen kysymykseen työskentelyn sisällöstä ja sen kestosta. Avoimilla kysymyksillä selvitettiin perhetyön

tuomaa mahdollista tukea vanhemmuuteen heidän itsensä arvioimana sekä sitä, mikä mahdollisen muutoksen perheen arkeen on tuonut, jos muutosta on tapahtunut.

5.3 Perhetyön vaikuttavuuden tutkiminen

Perhetyön vaikuttavuutta tutkin analysoimalla kyselyn ensimmäisen vaiheen tulosten sekä toisen vaiheen tulosten välillä tapahtuvaa muutosta perheiden itsensä arvioimana. Mahdolliseen muutokseen ja perheen arviointiin tuen riittävydestä on voinut vaikuttaa perhetyön kesto, mikä on vaihdellut muutamasta kuukaudesta jopa kahteen vuoteen tai työskentelyn aikana tapahtuneet muutokset, kuten työryhmän kokoonpano tai sosiaalihuoltolain asiakkuudesta siirtyminen lastensuojelun asiakkaaksi. Näin on saattanut tapahtua, jos perheen tilanne on muuttunut haasteellisemmaksi työskentelyn aikana. Perhetyön tuoma tuki vanhemmuuteen on ollut perheen oma näkemys ja kokemus. Kyselyihin valitsin asioita, joita olen työssäni huomannut tuovan haasteita vanhemmuuteen ja perheen arkeen.

5.4 Aineiston analyysi

Kyselyyn vastasi yhteensä seitsemän perhettä. Perheistä kolme vastasi kumpaankin kyselyyn ja neljä ainoastaan ensimmäisen vaiheen kyselyyn. Vaikka tutkimusosio ei kokonaisuudessaan toteutunutkaan suunnitellulla tavalla, niin olen silti analysoinut kaikkia saatuja vastauksia.

Kyselyihin vastanneet koostuivat yksinhuoltajista, ydinperheistä sekä uusioperheistä. Lasten lukumäärä perheissä vaihteli yhdestä viiteen lasta. Perheissä oli myös diagnoosin saaneita erityislapsia ja näissä perheissä vanhemmat toivoivat enemmän työkaluja lasten kanssa toimimiseen sekä arjen haasteisiin.

Olen analysoinut vastauksia vertailemalla ensimmäisen ja toisen vaiheen kyselyjä keskenään ja poiminut sieltä mahdollisia muutoksia, joita perheissä on työskentelyn aikana tapahtunut. Kaikkien vanhempien kohdalla ensimmäisen vaiheen kyselyssä oli havaittavissa se, että vanhemmat toivoivat työskentelyltä tukea vanhemmuuteensa.

Arjen haasteet näyttäytyivät varsin samankaltaisilta ja vanhemmat kokivat haasteita etenkin perheenjäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

6 TULOKSET

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osion saatavuuteen vaikutti vallitseva koronatilanne. Korona vaikutti joidenkin perheiden kohdalla perhetyön toteuttamiseen ja myös vastausten saamiseen. Perheiden voimavarat saattoivat olla koetuksella, eikä heillä välttämättä ollut voimia vastata kyselyihin. Perhetyön toteutuskin oli varsin erilaista. Perheitä ei aina voitu tavata kasvotusten vaan sovitut tapaamiset ja yhteydenpidot toteutuivat tietokoneen välityksellä tai puhelimitse. Nämä kaikki seikat toivat joillekin perheille haasteita arkeen, jolloin heillä ei ollut aikaa tai jaksamista vastata opinnäytetyöni kyselyyn.

Perhetyön kestolla on yleisesti suuri merkitys sen tuomiin tuloksiin. Niiden perheiden kohdalla, joiden kanssa työskenneltiin pidemmän aikaa, oli tuloksissa selkeä muutos parempaan. Ne perheet, joiden kanssa työskentelyä kesti muutaman kuukauden, ei ollut niin selkeää eroa alkutilanteeseen ja vanhempien oli hankalampaa arvioida työn tuomia tuloksia.

Opinnäytetyöni tulokset ovat hyvin erilaisia riippuen perhetyön kestosta. Työskentely on voinut kestää muutaman kuukauden tai jopa 1,5 vuotta. Erilaiset työmenetelmät ovat tukeneet vanhemmuutta perhetyötä tehdessä. Jotkut vanhemmat ovat hyötäneet keskusteluista, kun taas jotkut ovat tarvinneet tueksi myös muita menetelmiä. Alkuvaiheen tuen tarpeet perheillä olivat kuitenkin hyvin samankaltaisia eikä perhemallilla tai lasten lukumäärällä ollut mielestäni siinä merkitystä.

Niissä perheissä, joissa ei kyselyiden pohjalta voitu tulkita selkeää muutosta, niin avointen kysymysten pohjalta voidaan tulkita, että perhetyöllä on kuitenkin ollut positiivinen vaikutus perheen arkeen ja sen tuoma interventio on koettu hyväksi ja vanhemmat ovat pohtineet omaa vanhemmuuttaan ammattilaisen avulla.

Yksi kyselyihini vastanneesta perheestä oli uusioperhe, johon kuului vanhempien lisäksi kaksi lasta. Perheen tilanne oli työskentelyn alkaessa hyvin haasteellinen. Perheenjäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa oli puutteita ja toisen lapsen tietokonepelaaminen oli muodostunut ongelmaksi, mikä aiheutti lisää ongelmia perheen arkeen. Perhe toivoi työskentelyn alussa konkreettista tukea ja toimintamalleja arkeen. Perheen kanssa työskenneltiin kaiken kaikkiaan noin 1,5 vuotta. Alussa työskentelyn tiheys oli 1-3 kertaa viikossa ja työryhmä koostui sosiaalityöntekijästä ja sosiaalihoajaajasta ja myöhemmin myös terapeutista ja psykologista. Työryhmän kokoonpano vaihtui perheen siirryttyä lastensuojelun asiakkaaksi. Viimeiset puoli vuotta työskentelyä oli kerran viikossa. Työryhmä teki tiivistä yhteistyötä myös muiden perheen kanssa työskentelevien tahojen kanssa ja yhdessä mietittiin työskentelyn tavoitteita sekä työntekijöiden rooleja.

Kyselyitä analysoitaessa oli havaittavissa muutosta jokaisessa osa-alueessa tämän perheen kohdalla. Ensimmäisen kyselyn arviot perheen oman näkemyksen mukaan olivat parantuneet toisessa vaiheessa jopa kolme pykälää. Suurimmat muutokset olivat tapahtuneet perheenjäsenten vuorovaikutuksessa, vanhempien yhtenäisissä kasvatuskäytöksissä, vanhempien omassa jaksamisessa/hyvinvoinnissa sekä ylipäänsä arjen sujuvuudessa. Työmenetelminä perheen kanssa käytettiin keskusteluja eri kokoonpanoilla, MIM-videointia, toiminnallista tekemistä sekä erilaisia tunne- ja vahvuuskortteja. Näiden menetelmien tarkoituksena oli parantaa perheenjäsenten vuorovaikutustaitoja sekä toisten huomioimista ja kunnioittamista. Työskentelyn pitkä kesto mahdollisti intensiivisen työskentelyn sekä erilaisten menetelmien käytön ajan kanssa. Perheen oman näkemyksen mukaan suurin muutos oli tapahtunut siinä, että vanhemmat olivat saaneet toimintamalleja arjen tilanteisiin ja itseluottamusta vanhempana toimimiseen. Perhe nosti esille myös työskentelyn pitkän keston, mikä mahdollisti hyvän luottamuksellisen suhteen syntyvän työntekijöiden kanssa.

Eräs kyselyihini vastanneista perheistä oli ydinperhe, johon kuului vanhempien lisäksi neljä lasta. Vanhemmat kokivat arjen haasteelliseksi kiireen keskellä ja he toivoivat työskentelyltä apua niihin sekä keinoja löytää tarpeeksi aikaa olla lasten kanssa. Perheen kanssa työskenneltiin kaiken kaikkiaan vuoden ajan ja heitä tavattiin kerran viikossa. Työryhmään kuuluivat perheterapeutti, sosiaalityöntekijä sekä sosiaalihoaja. Kyselyn perusteella perheessä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia eri

osa-alueissa, mutta vuorovaikutussuhteissa oli tapahtunut muutoksia ja vanhempien yhtenäiset kasvatusnäkemykset olivat parantuneet. Joissain kohdissa vanhemmat olivat arvioineet tilanteen jopa huonommaksi kuin alkuvaiheen kyselyssä. Vanhemmat itse arvioivat kuitenkin eri työmenetelmistä eniten vaikuttaneen heidän arkeensa positiivisella tavalla erilaiset keskustelut ja harjoitukset.

Kyselyihin vastanneesta perheestä yksi koostui vanhemmista ja teini-ikäisestä lapsesta. Vanhemmat toivoivat työskentelyltä apua arjen ongelmien ratkaisuun sekä tietoa erityislapsen arjen haasteisiin. Toiveena oli myös avoin vuorovaikutus ja keskustelut koko perheen kanssa. Perheen kanssa työskenneltiin noin 7 kk ajan ja heitä tavattiin kerran viikossa. Työryhmässä oli aluksi kaksi työntekijää, mutta myöhemmin heidän kanssaan jatkoi yksi terapeutti. Vastauksista voidaan tulkita, että muutosta tapahtui arjen sujuvuudessa lapsen koulunkäyntiin liittyen, vanhempien omassa hyvinvoinnissa, tunteiden näyttämisen ja puhumisen osalta sekä myös vanhempien yhtenäiset kasvatusnäkemykset olivat parantuneet. Vanhempien mielestä heidän arjessaan oli tapahtunut muutoksia. He kokivat päässeensä keskustelemaan avoimesti perheen tilanteesta sekä saaneensa konkreettisia neuvoja perhe-elämänsä parantamiseksi.

Neljä perhettä vastasi ainoastaan ensimmäisen vaiheen kyselyyn. Perheistä kolme olivat ydinperheitä ja yksi yksinhuoltajaperhe. Kyselyistä voitiin tulkita, että kaikki perhemallista riippumatta toivoivat tukea arkeen ja vanhemmuuteen. Vanhemmat toivoivat erilaisia työkaluja erityislapsen kanssa toimimiseen sekä keinoja omien voimavarojen löytämiseen arjen haasteissa. Keskustelut ja erilaisten menetelmien käyttäminen auttoivat perheitä työskentelyssä.

7 POHDINTA

Olin tyytyväinen siihen, että sain opinnäytetyöni kyselyiden vastauksista analysoitua niinkin paljon tietoa. Olisin toki toivonut, että vastauksia olisi tullut enemmän, mikä taas olisi voinut mahdollistaa perhetyöhön joitain kehittämisideoita. Tein kysymykset

ja eri osa-alueet kyselyihin mahdollisimman selkeäksi, että vanhempien olisi mahdollisimman vaivatonta vastata niihin.

Avohuollon perhetyö pohjautuu vapaaehtoisuuteen, joten työskentelystä saatuihin tuloksiin ja perheessä tapahtuviin muutoksiin vaikuttavat pitkälti vanhempien kyvyt vastaanottaa saamaansa apua. Jos vanhemmat eivät jostain syystä ymmärrä omalla kohdallaan perhetyön tarkoitusta tai sitä miksi heille on sitä tarjottu, niin se tuo haasteita työskentelylle. Perheet, jotka ovat itse hakeneet apua itselleen ovat avoimempia työskentelylle ja sen sisällölle. Edellä mainitusta syystä johtuen perhetyön kestolla on siis suuri merkitys. Yleisesti perheiden kannalta olisi toivottavaa, että perhetyötä tehtäisiin pidemmän aikaa, jolloin siitä saataisiin mahdollisimman paljon positiivista muutosta perheen haasteelliseen tilanteeseen. Työskentelyn alussa tutustuminen ja sitä kautta luottamuksellisen suhteen syntyminen vievät aikaa. Tämän tutustumisvaiheen jälkeen alkaa vasta varsinainen työskentely.

Työryhmän kokoonpano, työskentelyn intensiivisyys sekä henkilökemiat vaikuttavat kaikki työskentelyyn. Henkilökemian pohjalta muodostuu luottamuksellinen suhde ammattilaisten ja perheen välillä ja se vaikuttaa myös siihen, miten vastaanottavainen perhe on tuelle. Tavoitteena on hyvän ja luottamuksellisen suhteen syntyminen asiakkaan kanssa, mikä taas mahdollistaa enemmän työn tuomaa vaikuttavuutta perheen arkeen ja haasteisiin.

Vanhemmuuteen ja arjen haasteisiin voivat vaikuttaa monikin asia tai tilanne ja ne saattavat olla hyvinkin erilaisia eri perheiden kohdalla. Perhetyön alkaessa siihen olisi hyvä määritellä myös sen minimikesto. Perhetyö on interventio perheen arkeen ja sillä yritetään ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä lisää. Perheen ongelmat ja vanhempien voimattomuus ovat saattaneet jatkua pitkäänkin, joten ne eivät välttämättä hetkessä korjaannu. Perhetyö matalan kynnyksen palveluna mahdollistaa vanhemmuuden tukemisen ja perheiden kokonaisvaltaisen auttamisen kaikkia osapuolia kunnioittaen.

LÄHTEET

Alatalo, M. Miettunen, N., Liukko, E., Kettunen, N. & Ahlsten-Normia, L. 2019. Porrasteisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139080/URN_ISBN_978-952-302-797-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Civil, T. 2018. Julkaisussa Petrelius, P., Eriksson, P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu-kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa (s. 101). Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

HE,164/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle kuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_164+2014.pdf

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M., Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi, perhetyön arkea. Helsinki. Edita Publishing.

Kalland, M. 2017. Julkaisussa Hakulinen, T., Laajasalo, T., Mäkelä, J. (toim.) 2019. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön (s. 38-40). Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138389/URN_ISBN_978-952-343-357-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kristeri, I. 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Kristeri, I. 2018. Näe minut. Vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen. Helsinki: BoD.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P4>

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja. Verkkojulkaisu. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Myllärniemi, A. 6/2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä-jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris -instituutti. http://www.socca.fi/files/108/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf

Pajulo, M., Salo, S., Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Duodecim 11/2015. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12278>

Rautiainen, M. (toim.). 2001. Vanhemmuuden roolikartta, syvennä ja sovela. Helsinki. Suomen Kuntaliitto.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Schmitt, F. 2002. Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.). Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: Wsoy.

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: Wsoy.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu 2017:5. Helsinki.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sourander, Oksanen & Viinikka 2016. Mentalisaatioteoriaan perustuva Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmämalli ja vanhempien kokemuksia perheryhmästä. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti, 2016, Vol. 26, No.1.

https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2018/04/Bulletin-1_2016_Johanna-Sourander_Eeva-Oksanen_Anne-Viinikka.pdf

Vahvuutta vanhemmuuteen 2010-2014 hankkeen www-sivut. Pyykkönen, N. Mentalisaatio varhaisessa vanhemmuudessa – teoriaa, käytäntöjä ja hoidollisia näkökulmia. Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://docplayer.fi/6959522-Mentalisaatio-varhaisessa-vanhemmuudessa.html>

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.). 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Ylitalo P. (toim.) 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki. Suomen Kuntaliitto.

https://vslk.fi/uploads/files/519352_Roolikartta_verkkojulkaisu.pdf

Kysely perhetyöstä vanhemmuuden tukena

Ketä perheeseen kuuluu? (Perheenjäsenet ja lasten iät)

Millaisia odotuksia teillä on työskentelyn ja työryhmän suhteen?

Kuinka monta kuukautta ja montako kertaa viikossa perhetyötä on toteutettu perheessänne ja minkälaisella työryhmällä (sosiaaliohjaaja/terapeutti/psykologi/sosiaalityöntekijä)?

Oletteko havainneet perhetyön tuoneen muutoksia tilanteeseenne? Jos olette, niin mitä muutoksia?

Mikä perhetyössä (työmenetelmä/tapaamisten sisältö) on vaikuttanut eniten perheenne arjen muutokseen/sujuvuuteen?

Miten arvioitte perheenne nykytilannetta alla olevien asioiden pohjalta

(asteikko 1-5, jolloin 1 ei suju/ei toteudu ollenkaan ja 5 sujuu/ toteutuu erittäin hyvin)

	Ei suju/ toteudu ollenkaan			Sujuu/toteutuu erittäin hyvin	
	1	2	3	4	5
Vuorovaikutus perheen jäsenten välillä	☐	☐	☐	☐	☐
Perheen yhteinen aika	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten väliset suhteet	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuisten väliset suhteet	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuisten ja lasten väliset suhteet	☐	☐	☐	☐	☐
Rajojen asettaminen ja niistä kiinni pitäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuisten yhtenevät näkemykset lasten kasvatuksen suhteen	☐	☐	☐	☐	☐
Tunteiden näyttäminen (ilot ja surut)	☐	☐	☐	☐	☐
Positiivisen palautteen antaminen	☐	☐	☐	☐	☐

Vanhempien hyvinvointi:	Ei suju/ toteudu ollenkaan			Sujuu/toteutuu erittäin hyvin	
	1	2	3	4	5

Oma jaksaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Tunteiden hallinta ja niistä puhuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Arjen asioista huolehtiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ystävät, vapaa-aika	☐	☐	☐	☐	☐

Arjen sujuvuus:	Ei suju/ toteudu ollenkaan			Sujuu/toteutuu erittäin hyvin	
------------------------	-------------------------------	--	--	----------------------------------	--

	1	2	3	4	5
Kotiintuloajat ☐		☐	☐	☐	☐

Lasten koulunkäynti	☐	☐	☐	☐	☐
Kotityöt	☐	☐	☐	☐	☐
Päivärytmi (ruokailuajat, nukkumaanmenoajat)	☐	☐	☐	☐	☐
Perheen yhteiset säännöt ja sopimukset	☐	☐	☐	☐	☐
Ruutuajan rajoittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Läheisten apu arjessa	☐	☐	☐	☐	☐

Yhteistyö työntekijöiden kanssa:	Ei suju/ toteudu ollenkaan			Sujuu/toteutuu erittäin hyvin	
---	-------------------------------	--	--	----------------------------------	--

	1	2	3	4	5
Olen tullut kuulluksi	☐	☐	☐	☐	☐
Työntekijöiden empatia/tuki	☐	☐	☐	☐	☐
Työskentelyn vuorovaikutuksellisuus	☐	☐	☐	☐	☐
Luottamuksellinen suhde työntekijöihin	☐	☐	☐	☐	☐